

Мр Маја
НИКОЛОВА

СЕЋАЊЕ НА БОЛИЈЕ : ЧАЧАНСКИ ЂАЦИ ШКОЛОВАНИ У ФРАНЦУСКОЈ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

УДК: 371.212(=163.41)(44),,1914/1918“(093.2)

АПСТРАКТ: Током Првог светског рата, на територији Француске, за избегле српске ђаке организовано је школовање у оквиру колеџа, лицеја, матурских течајева, средњих стручних школа и престижних француских универзитета. Посебно интересантне биле су Српске гимназије у Ници и Болијеу у којима је, у периоду од 1916. до 1919. године, школовано више од 1000 ђака. Међу њима је било и оних који су, сами или са својим родитељима, кренули из Чачка и своје ђачке дане провели у далекој Француској.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Први светски рат, Француска, образовање, Српска гимназија у Ници, Српска гимназија у Болијеу.

Увод

Месец дана после Сарајевског атентата, 28. јула 1914. године, моћна Аустроугарска објавила је рат Краљевини Србији. Током 1914. и 1915, на територији Краљевине, одиграле су се врло значајне битке за нашу националну историју. Захваљујући пожртвованој војсци и народу, Србија је победама на Церу, Дрини и Колубари скоро годину и по дана одолевала непријатељу. Материјално и физички исцрпљена, без муниције и хране, уз епидемију пегавог тифуса, наша војска је, заједно са добрим делом народа, после Аустроугарске офанзиве, била приморана да се повлачи из Србије. После дугог и смртоносног марша преко Црне Горе и Албаније, крајем децембра 1915, на албанску обалу стигло је 140 000 војника, а успут је, од болести и глади, помрло њих 60 000.¹

Заједно са војском, пут голготе, сами или у пратњи својих родитеља, прешли су и српски ђаци. На том путу, без хране и кућишта, по хладној зими, мењала се и судбина наших ђака. Многи од њих, нарочито они млађи, нису дочекали дуго жељени тренутак укрцавања, а незавршене школске дане оставили су у

¹ Напуштање домовине није било само физички исцрпљујуће, већ је будило неизвесност, страх и очај. У роману *Двестопетнаеста* Бранислав Нушић је забележио: „Понећемо у недрима, у крајичку једне марамице, прегршт земље српске; понећемо те, Отаџбину собом! Као што у причешћу капљица вина садржава сву величину једне вере, и једног наука, тако ће ова прегршт земље садржавати у себи сву величину једне љубави за Отаџбину и љубави за слободу.“ – Љ. Самарџић, *Ходочашће на Крф*, Београд, 2004, 62.

планинама Црне Горе и Албаније. Они отпорнији школовање су наставили ван граница своје отаџбине, у градовима Швајцарске, Италије, Грчке, Енглеске, а преваходно у школским центрима Француске.

Школовање у Француској

Размештај приспеле младежи у Француску обављало је њихово Министарство просвете у сарадњи са Просветним одељењем Министарства просвете Србије у Паризу. Захваљујући несебичној помоћи, до краја јуна 1916. године смештена је већина српских ученика који су летњи распуст, учећи језик нове домовине, провели у француским породицама или у ђачким колонијама расутим по климатским местима. Издржавање наших ученика, у већини случајева, пало је на терет француске владе и неких хуманитарних удружења, док је Просветно одељење, као секција Министарства просвете Србије, обезбеђивало одећу, обућу и лекарску помоћ.

Одмах по доласку, српски ђаци млађи од 18 година и њихови професори распоређени су по колеџима и лицејима, где су им организовани смештај и потребна настава. Узевши у обзир број приспелих ђака, као и њихову старосну структуру, Министарство просвете и црквених послова Србије донело је одлуку о оснивању матурских течајева који су, у зависности од претходног школовања, трајали од три до двадесет и седам месеци. Програм рада ових курсева сачињен је на основу *Закона о регулисању школског рада* донетог 1915. године у Србији, којим је била одређена настава из свих важнијих предмета, али у скраћеном обиму. Тако су током јуна, јула и августа 1916. године покренути матурски течајеви у Ворепу, Виривилу, Мондофену, а пред крај године отворени су курсеви у Ници и Болијеу. Течајеви су организовани за ученике од петог до осмог разреда гимназије, као и за ученике трећег и четвртог разреда учитељске школе. Уз наставу која је извођена на матерњем језику, одржавани су и часови француског за које су били ангажовани француски учитељи и наставници.

Међу студентима универзитета и међу ђацима других школа био је изванредан број оних који су на прегледу војно-лекарске комисије проглашени способним за војску. Из тих разлога, Министарство просвете и црквених послова, у договору с Министарством војним, приступило је маја 1916. године формирању *Ђачког батаљона* у Жозијеу у коме је, осим војне обуке, била организована и настава. Удаљен од политичког утицаја наших исељеника и избеглица, Универзитетски батаљон, како су га многи звали, убрајао се у наше најбоље организоване школе за време Првог светског рата.

Међу приспелим ђацима било је доста ученика Трговачке академије из Београда и Трговачких школа из Скопља и Битоља. Размештај ових ђака на себе је преузела Привредна инспекција установљена у Марсеју, по чијој је препоруци изванредан број ђака био одмах упућен на школовање у француске више трговачке школе. Али, због већег броја нераспоредених ђака, на основу

одлуке Министарства привреде од маја 1916. године, установљена је Српска виша трговачка школа у Ексу (*L'ecole supérieure de commerce serbe a St. Eloy – Aix en Provence*), у познатој студенској варошици, тридесетак километара удаљеној од Марсеја. Један од директора ове школе био је и познати хемичар Алекса Станојевић, рођен у Чачку 1865. године, који је после завршеног Филозофског факултета Велике школе у Београду 1887. био професор у Чачку, Зајечару и Београду. Године 1915. помогао је у организовању превоза српских ученика из Солуна у Француску, да би након рата, по повратку у земљу (1924) био пензионисан. Умро је у Београду 1959. године.²

Било је потребно више од пола године да би се ученици распоредили и да би се успоставили спискови српских ђака који су се налазили на школовању у Француској. Захваљујући раду Министарства просвете, у јесен 1916. године, *Српске новине*, штампане на Крфу, почеле су да објављују њихова имена. Међу њима је било и неколико ученика који су дошли из Чачка и своје средњошколске дане проводили у француским колеџима и лицејима.³

Божовић Драгољуб, отац Стеван адвокат, похађа четврти разред француске школе у Бордоу⁴

Лазић Љубиша, отац Милован, похађа други разред француске школе у Ниму⁵

Нинковић Добривоје, отац Миливоје директор Управе фондова, похађа шести разред француске школе у Ансиу⁶

Радаковић Драгољуб, отац Павле кројач, похађа шести разред француске школе у Поатјеу⁷

Савић Драгољуб, отац Петар, похађа четврти разред француске школе у Понсу⁸

Спасојевић Божидар, отац Добросав трговац, похађа шести разред француске школе у Мулену⁹

Када се пажљиво погледају спискови ђака, запажа се да су то била углавном деца из виђенијих породица трговаца, професора или адвоката, који су у периоду пре Првог светског рата уживали одређени друштвени углед. И сами школовани, умели су да у тим тешким тренуцима процене важност

2 www.hemija.chem.bg.ac.yu/g44_2003/strtxt062.htm – 13k

3 Њихови школски другови из чачанске Гимназије који су остали у Србији наставили су своје школовање тек почетком 1918. године када је отворена Приватна општинска реална гимназија у Ужицу у којој је приватне испите, јула 1918, полагао 92 ученика из Чачка. – У. Кубуровић, *Приватна општинска реална гимназија у Ужицу*, у: Наставник 1914–1919, Београд, 1919, 202.

4 *Српске новине*, 9. јун 1916, бр. 40, Крф, 3.

5 *Српске новине*, 15. септембар 1916, бр. 69, Крф, 4.

6 *Српске новине*, 30. април 1916, бр. 10, Крф, 4.

7 *Српске новине*, 29. септембар 1916, бр. 57, Крф, 4.

8 *Српске новине*, 6. октобар 1916, бр. 78, Крф, 4.

9 *Српске новине*, 3. септембар 1916, бр. 64, Крф, 4.

образовање своје деце која ће својим знањем и умећем моћи да помогну обнову уништене земље. Неки од њих ће постићи изузетне резултате у свим областима друштвеног и привредног живота.

Поред француских образовних институција, велики успех у школовању српске младежи имали су и матурски течајеви организовани у Српској гимназији у Ници и Болијеу.

Српска гимназија у Ници

Крајем августа 1916. године почеле су припреме за отварање Српске гимназије у Ници у оквиру које су били окупљени сви ученици са матурских течајева из Ворепа, Виривила и Мондофена. У Гимназији, која је почела са радом крајем септембра, поред гимназијских матурских течајева била су организована и два течаја за учитељски испит зрелости.¹⁰

За ученике са завршеним шестим и седми разредом гимназије или реалке био је организован четворомесечни, а за оне са завршеним петим десетомесечни течај. Након завршене наставе ученици су полагали испит зрелости који се састојао од писменог и усменог дела (српски и француски језик и математика).¹¹

Када је реч о Чачанима који су се школовали у Српској гимназији у Ници, вредно је поменути и име нашег познатог књижевника Растка Петровића. Иако је са сестром Зором дошао из Београда, као изданак познате чачанске породице Мите Петровића заслужује посебну пажњу. Као и други, и он је са непуних 17 година прешао албанске планине, а патње дечака у колони избеглица описао је у роману *Дан шести*.¹² „Сањао је крофне. Вруће крофне. Ништа друго, само то. Чак ни тањир на коме су. Један дуг, велики сан о врућим крофнама, о њиховом осветљеном, жутом, зрачном облику, окруженом неким ореолом, о њиховом мирису, о жудњи да и унутрашњошћу уста осети њихов укус. Заспао је немајући појма о времену и месту на коме је. Најпре је губио свест. Губио је свест неколико пута у току тога дана. У таквом је стању и заспао. Ноћ је била хладна и хладноћа га је најзад у зору растрезнила. Ипак је за све време сањао вруће крофне.“¹³

У Архиву Србије, у Фонду министарства просвете на Крфу, сачувано је неколико документа који упућују на ток његовог школовања у Ници. Поред

10 J. Кангрга, *Српска школа у Ници*, у: *Наставник 1914–1919*, Београд, 1919, 33.

11 Матуру су положили: 19. децембра 1916. (123 ученика који су дошли из Виривила), 6. јануара 1917. (43 ученика из Ворепа), 25. фебруара 1917. (47 ученика из Мондофена) и 3. маја 1917. године (263 ученика из Нице са завршеним шестим разредом, а крајем августа њих 371 са завршеним петим разредом гимназије). – М. Рабреновић, *Школовање наших ђака*, у: *Домовина*, 1918, 149.

12 Роман је објављен постхумно 1960. године.

13 Љ. Самарџић, *Ходочашће на Крф*, Театрон, Београд, 2004, 40.

његове изјаве са основним биографским подацима, сачувана је и потврда о дозволи похађања матурског течаја у Ници од 17. октобра 1916. године.¹⁴

Légation Royale de Serbè á Paris П.О. 3938
17. октобар 1916.

Господину Директору Српске Гимназије – Ница
Растку Петорвићу, свршеном ученику V гимн. разреда из Београда
дозвољава се да може слушати матурски течај у Српској Гимназији у Ници.
О томе се извештава с тим, да споменутом ученику изволите у течај
примити.

за шефа Просветног Одељења
инспектор
Дрг. С. Обрадовић

После положене матуре у гимназији у Ници, августа 1917. године, Р. Петровић је на Сорбони уписао право које завршава 1920, да би се већ наредне године вратио у Београд.¹⁵ Био је један од најутицајнијих српских писаца у периоду између два рата. Умро је у Вашингтону 1949. године.

Поред гимназијских матурских течајева, у Српској гимназији у Ници били су организовани и течајеви за учитељски испит зрелости. За ученике са свршеним трећим разредом учитељске школе течај је трајао три, а за оне са два разреда десет месеци. На основу *Уреде о школовању и васпитању српске школске омладине у Француској*, на течајевима су била организована предавања из српског и француског језика, историје са географијом, јестаственице, физике, математике и педагошке групе предмета, а на крају су ученици полагали учитељски испит зрелости.

Рад на овим течајевима био је прилично тежак, пошто су ратне прилике налагале да се наставно градиво прописано за редовно школовање скрати. Највећу потешкоћу представљао је недостатак наставних средстава и уџбеника на српском језику, па су професорска предавања и ученичке белешке били једини извор знања. Поред обавезне наставе, за ученике Гимназије биле су организоване и ваннаставне активности – ђачки хор, литерарна дружина и Друштво Хришћанске заједнице.

Сви ученици су били смештени у неколико хотела и приватних зграда у оквиру којих су имали обезбеђено спавање, исхрану и простор за учење. Пошто су зграде међусобно биле доста удаљене, што је отежавало наставу и интернатски начин живота, Српска гимназија у Ници је октобра 1917. године била пресељена у оближњи градић Болије.

14 . МПс, Ф1, Р48/916. Изјава инспектора Д. Обрадовића о пријему Растка Петровића у Српску гимназију у Ници, 17. октобар 1916. године.

15 . МПс, По, Ф 13 Р1/917. Писмени задатак из математике на вишем течајном испиту у Ници, 15. август 1917. године.

Српска гимназија у Болијеу

Због неадекватног смештаја Српске гимназије у Ници за потребе школовања српских ђака закупљени су хотели Палас и Панорама и виле Матилда и Карло у Сан Жану Кап Фера (St. Jean Cap Ferrat), селу 8 километара удаљеном од Нице у правцу Монтекарла. Касније је, због великог броја приспелих ученика, закупљен и хотел Викторија у Болијеу.

Почетком октобра 1917. године, из разних крајева Француске, Корзике и из француских колонија у Африци, почели су да пристижу први ученици и ученице. Ради боље организације Гимназије, сви ученици су били распоређени, у односу на претходно школовање и пол, у тринаест одељења:¹⁶

Прво одељење сачињавали су ученици-це са завршеним петим разредом гимназије;

Друго одељење чинили су ученици-це са завршеним четвртим разредом гимназије који су дошли из Српске гимназије у Ници – *ничанско одељење*;

Треће одељење чинили су ученици са завршеним четвртим разредом гимназије који су дошли из француских лицеја – *лицејско одељење*,

Четврто и пето одељење чинили су они који су дошли из француских колеџа – *колежани*,

Шесто одељење реално – комбиновано (сви ученици који су свршили четврти разред гимназије);

Седмо одељење чиниле су ученице са завршеним четвртим разредом гимназије (такозвано *девојачко одељење*);

Осмо одељење чинили су ученици који су дошли из Ecoles Normales Supérieures са четири разреда (такозвани *суперјерци*);

Девето одељење чинили су ученици-це са завршеним трећим разредом гимназије;

Десето, једанаесто и дванаесто одељење чинили су ученици учитељске школе, док су тринаесто сачињавали ученици са завршеним шестим и седмим разредом гимназије који су дошли из војске. У овом одељењу било је 24 наредника, па се оно звало и *наредничко одељење*.

Као и на другим местима у Француској, матурски течајеви за ученике са завршеним шестим разредом гимназије трајали су четири, са петим десет, са четвртим петнаест, а са трећим разредом двадесет и седам месеци. Рад на течајевима почео је средином октобра 1917. године и то по Наставном плану који су израдили сами професори Гимназије.¹⁷ Након одслушаних курсева ученици су полагали матурске испите који су били организовани у јануару, јуну и августу 1918. године.

16 В. Ђорђевић и М. Стојановић, *Сећање на Болије*, Београд, 1930.

17 С. Стевановић, *Српска Школа у St. Jean Cap Ferrat и у Beaulieu (Alpes Maritimes)*, у: *Наставник 1914–1919*, Београд, 1919, 42.

Највише тешкоћа у раду задавала је настава српског језика за коју није било одговарајућих уџбеника. Учење се заснивало на живој речи, а предавања су из већине предмета била аутографисана.

У Српској гимназији у Болијеу 17. октобра 1917. године отворен је први разред трогодишње учитељске школе која је окупила око 100 ученика који су у Србији завршили најмање два разреда гимназије. У првом разреду били су заступљени следећи предмети: наука о вери, српски језик и књижевност, историја народна и општа, земљопис, француски језик, математика, јестаственица, физика, привреда и ручни рад, психологија, црквено и нотно певање, цртање, краснопис и гимнастика. Детаљни наставни план израдио је Савет Учитељске школе у Болијеу.

Добро организован школски живот наших ђака допуњавале су ученичке активности у слободном времену. Организовани су мешовити ђачки хорови, литерарне и глумачке дружине, фудбалски клубови, али и други видови културне забаве. Ретки, али брижљиво сачувани примерци часописа *Супериорац* и *Сатир* гимназиста из Болијеа сведоче да креативност наших ђака и професора није пресахла ни у тим условима.

Првих месеци 1919. године Српска гимназија у Болијеу полако је губила своје ђаке који су, уз захвалност домаћинима, срећно одлазили кући, у ослобођену Србију. Четрнаестог априла 1919. прва група српских ђака напустила је Болије, да би 22. априла исте године, специјалним возом, сви гимназисти из Болијеа ушли у земунску железничку станицу.¹⁸ Овим је рад Гимназије био завршен.

Кроз Српску гимназију у Болијеу прошло је више стотина ђака од којих је већина током живота, а посебно у периоду између два рата, постигла много. Било је ту много књижевника, лекара, адвоката, учитеља или професора, као и оних који су својом професионалном или ванпрофесионалном биографијом обогатили духовни живот српског народа. Међу њима је било и дечака и младића из Чачка.

Списак некадашњих ученика Српске гимназије у Болијеу који су рођени у Чачку или Чачанском округу:¹⁹

1. Арсеније М. Оцокољић, рођен у Лиси (Чачански округ), ученик II одељења; у периоду до Другог светског рата радио као правобранилац Државне хипотекарне банке на Цетињу,
2. Вићентије М. Поповић, рођен у Жежевици (Чачански округ), ученик III одељења;
3. Милорад А. Стевановић, рођен у Чачку, ученик III одељења; у периоду до Другог светског рата радио као асистент Универзитета у Београду;
4. Александар Б. Благојевић, рођен у Чачку, ученик IV одељења; у периоду до Другог светског рата радио као адвокат у Чачку;

18 Д. Мирковић, *Болије – Београд*, у: Сећање на Болије, Београд, 1930, 183.

19 Списак је рађен на основу списка штампаног у књизи В. Ђорђевић и М. Стојановић, *Сећање на Болије*, Београд, 1930.

5. Драгољуб А. Ђерамилац, рођен у Чачку, ученик IV одељења;
6. Драгомир С. Обрадовић, рођен у Чачку, ученик V одељења;
7. Михаило Љ. Николић, рођен у Чачку, ученик VI одељење; у периоду до Другог светског рата радио као дописник Централног прес бироа у Паризу;
8. Витомир Х. Павловић, рођен у Опланићима (Чачански округ), ученик VIII одељења; у периоду до Другог светског рата радио као асистент на Филозофском факултету Универзитета у Београду;
9. Михаило М. Главинић, рођен у Чачку, ученик IX одељења;
10. Љубомир У. Радојичић, рођен у Чачку, ученик XI одељења; у периоду до Другог светског рата радио као учитељ у Лесковцу;
11. Михаило Станојевић, рођен у Чачку, ученик XI одељења;
12. Владан Жунић, рођен у Чачку, ученик XII одељења; у периоду до Другог светског рата радио као учитељ.

У књизи *Сећање на Болије*, која је штампана у Београду 1930. године, у списку *болијеваца*, поред имена ученика, назначена је и њихова тадашња професија. Закључује се да је школовање имало далекосежан утицај на њихову каснију делатност, као и на њихово учешће у политичким, привредним и културним дешавањима у земљи. Један од њих био је и професор физике, Витомир Х. Павловић, рођен 9. фебруара 1897. године у Опланићима (Чачански округ).²⁰ Основну школу и нижу гимназију учио је у Цветкама и Краљеву, а више разреде гимназије у Болијеу.²¹ После Првог светског рата студирао је физику на Филозофском факултету у Београду, где је 1924. године и дипломирао. Октобра исте године постављен је за асистента у Физичком заводу Филозофског факултета. Школску 1926/27. годину је, као стипендиста француске владе, провео на Сорбони код познатог физичара Cotton-а.²² Године 1939. докторирао је, као други по реду, на Катедри за физику, на тему *Теслине струје примењене у стробоскопији и кинематографији*. За време Другог светског рата радио је као професор у гимназији, а марта 1946. изабран је за доцента на Катедри за физику. Ванредни професор био је у периоду од 1951. до 1959. године када је, по својој вољи, пензионисан. Умро је у Београду 1980. године.

У свом научном раду професор Павловић се највише бавио применом Теслиних струја у стробоскопији, као и проблемима мешања боја. За потребе факултетске наставе превео је са француског језика уџбеник *Неизменичне струје* од П. Севеа. Аутор је већег броја научних радова и превода, као и два патента.

20 *Сто година Филозофског факултета*, Народна књига, Београд, 1963, 94, 540, 542, 856.

21 МПс, ПО, Ф 18 р 1/919. Писмени задатак из српског језика ученика Витомира Павловића, рађен 26. јануара 1919. године у Болијеу.

22 *Тридесет година Природно-математичког факултета Универзитета у Београду 1947–1977*, Београд, 1977, 210.

Закључак

Разматрајући важност и друштвени утицај школовања српски ђака у Француској за време Првог светског рата, потребно је обратити пажњу на три сегмента. Један од њих се односи на утицај Француске на послератну Србију, односно Југославију, други на остваривање континуитета у образовању српске младежи током XX века, а трећи на стручни и професионални живот младих људи који су, стварно или емотивно, остали везани за земљу своје прве младости.

Французи су, као војни савезници и као савезници који су прихватили и школовали српску омладину током Првог светског рата, остварили видан утицај на послератни друштвено-политички живот Срба. Уосталом, то им је и била намера, што потврђује и писмо Леона Поенкареа упућено 23. септембаср 1916. године председнику француске Скупштине. У писму се, поред осталог, наводи: „*Сматрам, као и Ви, да постоји виши интерес за бржи развој нама склоне интелектуалне елите Србије, којој ћемо дати печат француске културе.*“²³ Тенденција француске владе није била само да збрине децу и омладину, већ и да кроз процес образовања омогући остваривање својих дугорочних интереса на просторима Србије, односно Југославије. Исказана солидарност у области школовања оставила је далекосежан утицај на каснију делатност *француских ђака*, али и на нека политичка, културна и привредна дешавања у земљи.

Посебан значај школовања српских ђака у Француској за време Првог светског рата огледа се и у реализацији континуитета образовања српске младежи током XX века. Онај део омладине који је остао у окупираној Србији, у којој већина основних и средњих школа није радила, нередовно школовање је наставио по законитостима политике образовања аустругарског Војног генералног гувермана. За разлику од њих, они који су напустили земљу имали су прилике да наставе започето школовање у француским школама или у оквиру матурских течајева. Због неусаглашености школских система Србије и Француске, али и због ратом изазваног заостатка у образовању српске деце, Министарство просвете Србије било је приморано да организује рад матурских течајева, а касније и гимназија у Ници и Болијеу. Сви ти течајеви имали су за циљ да окупе ученике који су после неколике месеци лутања и беспућа нашли коначиште и наставили школовање по законима своје домовине. Неки од тих течајева, као што је био онај у *Ђачком батаљону* у Жозијеу, остаће запамћен као пример добро организованог васпитно-образовног рада у веома тешким условима. Тако је Србија, захваљујући *француским ђацима*, у послератни период ушла са генерацијом школованих људи који су били формиран и спремни да учествују у свеукупној обнови земље.

23 | Љ. Трговчевић, *Прилог проучавању организације школовања српске омладине у Француској почетком 1916*, у: Зборник радова Историјског института, Београд, 1987, 268.

Школовање и боравак српских ђака у Француској оставило је дубок траг на њихов лични и професионални живот. Ђаци су у отаџбину понели не само знање, већ и манире који су, тридесетих година XX века, дали обележје ондашњим модним дешавањима. Тих првих послератних година, од својих другова који су окупацију провели у Србији, разликовали су се и у одевању по коме су се препознавали француски дух и култура. Једна српска списатељица, Мирјана Јаковљевић, забележила је у свом дневнику: „После ратника поче да долази бежанија из Француске и ђаци из француских и енглеских колеџа. Ђаци су дочекани најсрдачније... лепо, симпатични, лепо обучени, они донеше знање француског језика и елганцију француских одела и шешир.“²⁴ Знање француског језика и елганција француских шешира нису била једина обележја живота француских ђака. Њихови успеси у свим областима природних и друштвених наука сведоче о томе да је стечено образовање у француским лицејима и колеџима или на матурским течајевима имало далекосежан утицај на њихов професионални живот и да су они постали симболи једног времена. Тако се ни укупна историја Чачка не може сагледати без утицаја који су француски ђаци имали на свакодневни живот обичних људи и на друштвено-политичка збивања у међуратној Србији.

Извори и литература

Архиви

1. Архив Србије – Фонд Министарство просвете на Крфу
2. Педагошки музеј Београд – Фонд Школовање наших ђака у Француској за време Првог светског рата

Литература

1. Ђорђевић Војин и Милан Стојановић, *Сећање на Болије*, Београд, 1930.
2. Јаковљевић Мирјана, *Изданци Шумадије*, Београд, 2009.
3. Јешић Недељко, *Српски ђаци у Француској 1916–1919*, Београд, *Политика*, 5. децембар 1987.
4. Кангрга Јован, *Српска школа у Ници*, у: *Наставник 1914–1919*, Београд, 1919.
5. Кубуровић Урош, *Приватна општинска реална гимназија у Ужицу*, у: *Наставник 1914–1919*, Београд, 1919.
6. Мирковић Д, *Болије – Београд*, у: *Сећање на Болије*, Београд, 1930.
7. Рабреновић Милан, *Школовање наших ђака*, у: *Домовина*, 1918.
8. Самарцић Љубомир, *Ходочашће на Крф*, Театрон, Београд, 2004.
9. *Српске новине*, Крф, 1916.
10. Стевановић С, *Српска Школа у St. Jean Cap Ferrat и у Beaulieu (Alpes Maritimes)*, у: *Наставник 1914–1919*, Београд, 1919.
11. *Сто година Филозофског факултета*, Народна књига, Београд, 1963.
12. Трговчевић Љубинка, *Прилог проучавању организације школовања српске омладине у Француској почетком 1916*, у: *Зборник радова Историјског института*, Београд, 1987.
13. *Тридесет година Природно-математичког факултета Универзитета у Београду 1947–1977*, Природно-математички факултет Универзитета у Београду, Београд, 1977.
14. www.hemija.chem.bg.ac.yu/g44_2003/strtxt062.htm – 13k

24 М. Јаковљевић, *Изданци Шумадије*, Београд, 2009, 253.

Memories on Boulieu : Pupils from Cacak Educated in France during the First World War

In the history of Serbian Pedagogy, special place takes schooling of Serbian youth in France during the First World War. To all those who, after retreating across Albania and Montenegro, stepped on the French territory could continue education either in French primary or secondary schools or by taking final examination courses. After several final examination courses all Serbian youth older than 18 gathered in two Serbian secondary grammar schools – first in Niece, then when the number of pupils exceeded its capacity the school **in Boulieu** started working. Teaching was carried out according to specially designed curriculum adapted to war conditions. By these shortened courses whose length depended on the previous education, a possibility to continue their schooling at French universities was given to the pupils, while the younger ones, after going back to home land to continue schooling there.

After liberation of Serbia, majority of pupils came back from France during 1919 with completed secondary grammar school, secondary school for teachers, secondary trading school or some other secondary vocational school. Coming back to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, graduate students of French universities made excellent results in the fields of medicine, architecture, law, philosophy. Thanks to, above all, affinity of allied government, as well as well organized schooling system, Serbia entered post war period with new generation which contributed a lot to improvement of material and spiritual life of the war devastated country. Among them there were several pupils from Cacak or those who had family bonds in it and who achieved the highest scientific titles or acquired great successes in scientific and creative work.

Maja NIKOLOVA M.A.

En souvenir de Beaulieu. Les élèves de Cacak en France durant la Première Guerre mondiale

Dans l'histoire de la pédagogie chez les Serbes, une place particulière fut occupée par la scolarisation de la jeunesse serbe en France pendant la Première Guerre mondiale. À tous ceux qui après le repli à travers l'Albanie et le Monténégro accédèrent sur la terre de la France, on donna la possibilité de continuer leur scolarité, soit dans les écoles primaires et secondaires françaises, soit dans le cadre des cours de baccalauréat. Après plusieurs cours de baccalauréat, toute la jeunesse serbe âgée au-delà de 18 ans se regroupa dans deux lycées serbes – d'abord à Nice puis, lorsque le nombre d'élèves augmenta tellement que ses capacités furent insuffisantes, commença son activité celui à Beaulieu. L'enseignement se déroula suivant les plans et les programmes d'instructions effectués spécialement qui convinrent avec les conditions de guerre. Par des cours raccourcis dont la durée dépendit de la scolarisation précédente fut donnée la possibilité aux élèves de continuer leur scolarité dans des universités françaises et aux plus jeunes, à leur retour au pays, de retourner dans leurs bancs d'école.

Après la libération de la Serbie, la plupart des écoliers revint durant l'année 1919 de France avec le lycée achevé, l'école normale, l'école de commerce ou une autre école spécialisée terminée. Arrivant au Royaume des Serbes, des Croates et des Slovènes, les étudiants ayant fini leurs études d'universités françaises obtinrent des résultats remarquables dans le domaine de la médecine, de l'architecture, du droit, de la philosophie. Grâce, avant tout, à la bienveillance du gouvernement allié, ainsi qu'au système scolaire bien organisé, la Serbie entra dans la période d'après-guerre avec une nouvelle génération qui contribua grandement à l'avancement de l'existence matérielle et spirituelle du pays détruit par la guerre. Parmi eux fut un nombre incontestable d'élèves de Cacak ou certains qui lui furent liés par un lien familial et qui reçurent les plus hauts titres scientifiques ou qui obtinrent de grands succès dans le domaine de la science et de la puissance créatrice.

Maja НИКОЛОВА, Mr

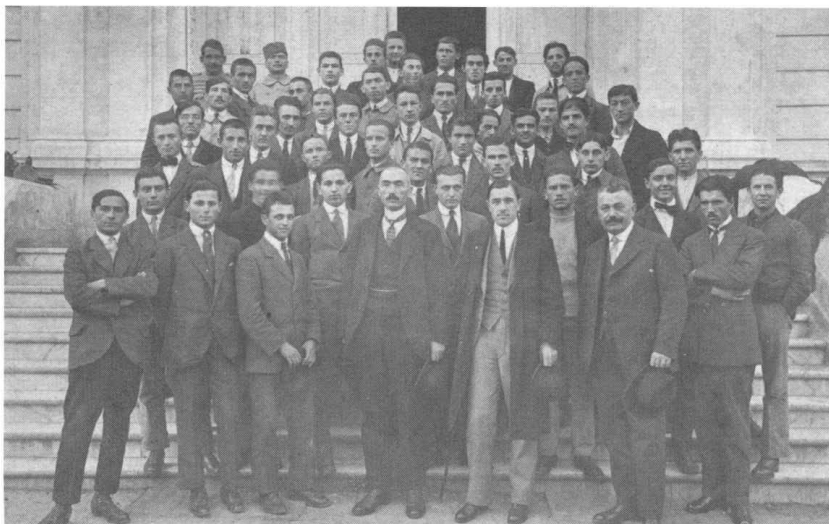
1. Српски ученици у
Ници, 1917.

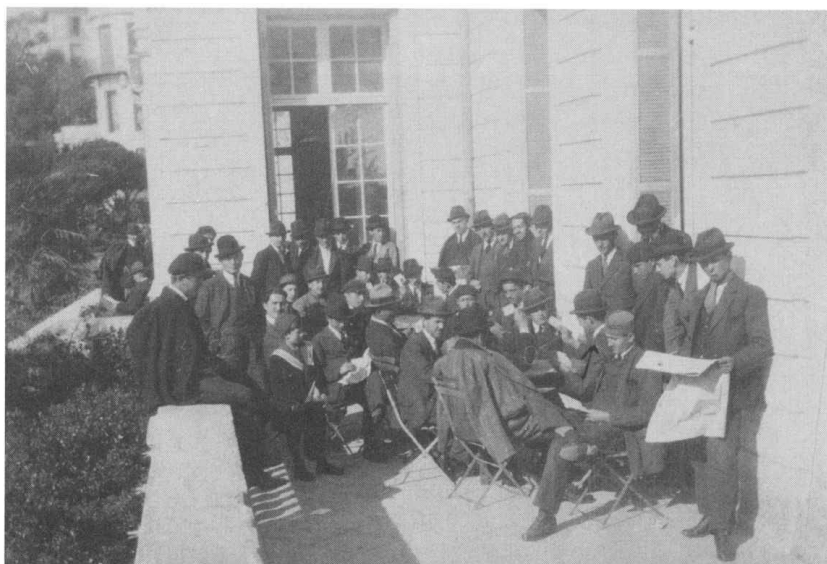
2. Српски ученици у
Ници, 1919.

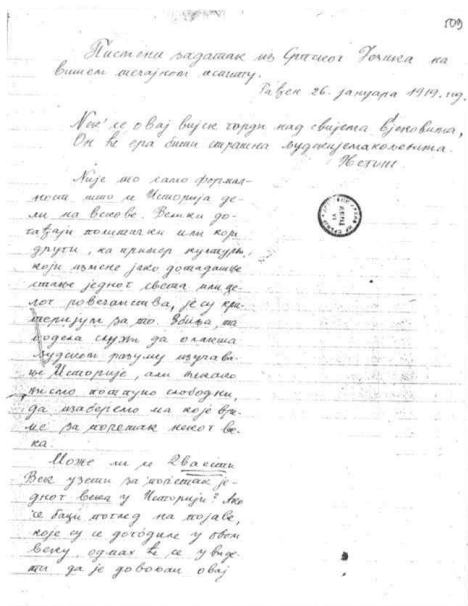
3. Хотел Victoria у Болијеу
у коме су били смештени
српски ученици током Првог
светског рата

4. Српски ученици у Болијеу, 1918.

5. Српски ученици у Болијеу, 1919.

6. Писмени задатак из српског језика на вишем течајном испиту, ученика Витовића Павловића, Болије, 26. јануар 1919.